

szólalások. Sok esetben pedig megjegyzések, széljegyzetek már lezárt vagy épp lük-tető vita margójára.

Felszólalások: például a modern nyugati drámairodalom és filmművészet ügyében. Max Frisch, Alain Resnais vagy Fellini alkotásaiban a művészi kifejezőeszközök belső, társadalmi reflexeit vizsgálja. Az *Édes élet* vagy a *Szerelmem Hirosima* virtuóz, nagy művészettel komponált képsorai mögött a polgári pacifizmus vagy a katolicizmus, illetve csak antikatólicizmus sokszor önellentmondásos megnyilatkozásait fedezi fel. E művek kapcsán egyként számot ad a „nagy élményről” és a „nagy problémáról” is. Végső soron arról a felismerésről tehát, hogy a „nagy élmény” valós értékeihez a problémák, a vitakérdések elemző tisztázása nyomán juthatunk csak közel...

Felszólalások a társadalmi előítéletek, a tudomány, a haladás, illetve a babonák és a maradiság dolgában — sok mindenről. A lombiékébítől az úrrakétáig — sok hangon. Lelkes örömmel, finom iróniával, csevegően és kérlelhetetlenül perelve. Gonddal, felelősséggel.

Azután: felszólalások a művészetek forradalmiságáról — és álforradalmiságáról. Imponáló tárgyi apparátussal vizsgálja a nőírók helyzetét a régmúlttól napjainkig; kesernyős gúnnyal medítál az absztrakt képzőművészet lehetséges jövőjéről; elkötelezett felelősségérzettel szól a fiatal művészek jó és rossz értelemben felfogott „baloldaliságáról”; finom esztétikai elemzőkészséggel egyensúlyoz az abszurd, a burleszk, a politikai humor műfaji határvonalain... — lehetőségünkől sajna, csak sommás értékelésekre, szegényes felsorolásokra futja...

A könyv címe jelképes értelmű: Bálint Györgyöt idézi, akiről Komlós a kötet gondolatokban tán leggazdagabb, előadásmódjában legárnyaltabb tanulmányában emlékezik meg: „Bálint György nyitott szemmel, a kommunista világnézet világosságában látta meg és ismerte fel a társadalom lényegét... példája arra tanít, hogy e szerint kell élni: nyitott szemmel és keményen. Hogy ne legyen többé senki se szomorú”. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1969.*)

FARAGÓ VILMOS: PERBEN — HARAG NÉLKÜL

A *Perben — harag nélkül* c. kötetben Faragó Vilmos az *Élet és Irodalom* hasábjain négy-öt éve publikált kritikáinak válogatott gyűjteményét adja közre.

Faragó „hivatásos kritikus”. A kötet előszavában Garai Gábor — T. S. Eliot nyomán — tömör jellemzését adja a kritikusok e kivételes szerepű csoportjának: „...szenvedéllyel és felelősségérzettel kísérik figyelemmel koruk irodalmi termelését, szinte mindent elolvasnak ami megjelenik, és csaknem mindenre reagálnak”. Valóban: Faragó vállalkozása már eddig is, „hetenként” is lefegyverezte az olvasót. Esetenként két-három, de négy vagy öt könyvről is tudósított egyszerre, mennyiségre és minőségre is többnyire súlyos műveket méltatott szinte lélegzetvétel nélkül, ritkán észlelhető iramban. Ebben a kritikakötetben irodalmunk elmúlt négy-öt évének minden valamirevaló eseménye fellelhető. Lapjain a teljes magyar irodalom szóba kerül: az *Első Ének*-esektől Illyés Gyuláig, Csoóri Sándortól Veres Péterig, Szakonyitól Déryig — mindenki...

Faragó minden esetben a tárgyalandó művek összefüggéseiből, közös vonásaiból indul ki. Általában jó érzékkel tapintja ki irodalmunk főbb útirányait, jelzéseit. Így például, hogy regény- és novellairodalmunkban mindegyre visszakisért a századelő naturalizmusa és szecessziós törekvései. Poétikailag is találóan mutat rá az empirikus és áttételesebb költészet viszonyára. Teljes együttérzésünket váltja ki, amikor a történelmünkkel való illúziótlanabb szembenézésre sürget; amikor jól észlelhető ellenszenvvel viseltetik a „népies-urbánus” vita iránt. Frappáns, esztétikailag is izgalmas fejtegetéseket olvashatunk tőle a novella és a tragédia műfajszerkezeti

összefüggéseiről; a személyi kultusz fogalomkezeléséről; a szociográfia műfaji jellegzetességeiről... — és így tovább.

A bizonyító példák felsorakoztatása, összefüggéseik kimutatása olykor a felzárkózás látszatát keltik. Galambos, Keszi és Szakonyi műveinek (*Zsilipek; Flóra Lágymányoson; Férjiek*) valós összefüggéseiként — és különbözőseiként! — irodalmunk hagyományosságának a tétele aligha elégíthet ki megnyugtató módon. Való igaz, hogy „feminizálódik a világ”. Mégis, úgy tűnik, hogy Kolozsvári Grandpierre Emil és Molnár Géza együttműltatásakor ebből kiindulni — kevés. A romantika mint *irodalomtörténeti kategória* másfajta kezelést kíván, mint *történelemszemléleti jelenség*. Nem értjük, miért kell szóvá tenni, hogy Lázár Ervin bevallottan ismeri néhány régi, népies szó jelentését; hogy Illés Endre egy figurája tudja, mit jelent feszengeni egy Brahms-szimfónia végén; s hogy miért kell csipkelődve felemlgetni a Nagykörutat mint „hűség és árulás határvonalát”... Ezek az elvétett megjegyzések, jelen pillanatban aligha segítik elő a rossz akusztikájú vita oly kívánatos abbamaradását.

El kell ismerni persze, hogy négy-öt mű rövid lélegzetű együtt tárgyalása eléggé problematikusnak látszik. E keretek között kevés lehetőség nyílik valamelyest is árnyalt irodalomtörténeti és esztétikai meditációkra, egy meggyőző bizonyító apparátus felvonultatására. Legfeljebb az alapvetőnek ítélt jelzések felmutatására, melyek mögött a legtöbb esetben az „ítész” szubjektív ízlése, véleménye a fedezet. Jó néhány kritika található a kötetben, melyekben a szubjektív ízlésnorma szervesen, természetesen foglalja magába az esztétikai értéknormákat. Találomna soroljuk csak ide az ironikus, groteszk művekről; Örkény, Mándy, Moldova, Fejes, Mészöly Miklós írói arcképéről: az *Avraham Bogatir hét napja*-ról, a *G. A. úr X-ben*-ről, a *kivülről*-ről, a *Hideg napok*-ról írott kritikákat...

S hogy visszatérjünk a „hivatásos kritikus” kivételes szerepéhez: van ennek a szerepnek egy kényszerű oldala is, amiről Faragó nem tehet. Az tudniillik, hogy az *Élet és Irodalom*, amelynek „hivatásos kritikusa”, jelen pillanatig az egyetlen létező irodalmi hetilapunk. Így, ebben a minőségében Faragó egyedül van a pályán. S ha ez olykor feltűnővé válik, azért többek között egy konkurrens irodalmi hetilap konkurrens „hivatásos kritikusanak” a hiánya is felelős. Hogy az esetleges hasonlatnál maradjunk: egy megszorítani képes versenytárs nélkül igen nehéz a „formaellenőrzés”...

Mindezt nem Faragó védelmében mondjuk; erre — munkája összteljesítményét, valamint vállalkozásának jellegét figyelembe véve — nem szorul rá. De a kötet egyenetlenségei, ebben a vonatkozásban már egy szélesebb problémakört érintenek: irodalomkritikánk jelenlegi, rózsásnak alig nevezhető helyzetéhez szolgáltatnak megszívlelendő adalékokat. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1969.*)

MAJOROS JÓZSEF

ÍRÓAVATÁS

SZIGETI GYÖRGY: LEGYEN VALAKI VELETEK

Több fiatal költő versein érződik manapság Ladányi Mihály költészetének hatása. Keserű lázadásaiban, a legszebb eszmékért is a szépség hulgánjaként vagy bohóckirályként perlekedő tartásában van valami rokonszenvesen fiatalos. Innét a nagy ígézet. Ma nem illik sem lelkesedni, sem átkozódni, menekülnünk a látványos kiállásoktól. Csakhogy az ironia-önironia és a fintorok mögé rejtekezés nem olyan